

10. Trudgill P. The Social Differentiation of English in Norwich. – Cambridge: Cambridge University Press, 1974. – P. 186-187.

Summary

The present paper presents an experimental analyses of the melodic characteristics of the Americans of different age groups. It has been found out that falling nuclear tone prevails, half of which is high falling tone. Level tone is presented mostly in the youth group, while Americans of middle and old age tend to use falling tone in speech.

УДК 811-11(540)

ДО ПИТАННЯ ІСТОРІЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ДУМКИ ДАВНЬОЇ ІНДІЇ: ПРАЦЯ ПАНІНІ “ВОСЬМИКНИЖЖЯ”

Швед Е. В.

ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

Людство з найдавніших часів цікавили питання походження мови, виникнення та існування багатьох мов. Відома давня легенда розповідає про задум людей збудувати у місті Вавілоні вежу, що сягала б неба. Люди, будуючи цю вежу, прагнули возвеличити себе, а не Бога і тому Бог зіслав на них “вавілон” (замішання).

У результаті цього, вони почали розмовляти різними мовами, не розуміли один одного і тому не могли вести далі спорудження цієї вежі. Майже у кожного народу знаходимо свої міфи та казки про дар слова, розмаїття мов.

Перші зразки наукових досліджень мови зустрічаємо під час аналізу пам’яток давнього Єгипту. Система давньоєгипетського письма сформувалась близько другої половини IV тисячоліття до н. е. Із всіх країн світу саме Єгипту належить найдовша писемна історія. Їй не була приділена належна увага дослідників, і тільки у 1822 р. французький дослідник Жан Франсуа Шамполіон опублікував дані, які стосуються розшифрування єгипетських ієрогліфів.

Центром давньої культури була Месопотамія, яку населяв давній культурний народ шумери. Із шумерського письма (приблизно 3200 р. н. е.) розвинувся клинопис, який запозичили асирійці, вавілоняни, перси. Із III тисячоліття до н. е. до нас дійшли зразки еламського, протоіндійського,

крито-мінойського. Всі ці зразки свідчать про зацікавлення, хоча і в дуже примітивній формі, проблемами мови.

Ці та інші цивілізації стали базою для розвитку найдавніших наукових традицій, зокрема, давньоіндійської.

Стародавню Індію справедливо вважають колискою науки про мову, її традиція нараховує близько 2500 років. Найстарішою пам'яткою давньоіндійської літератури були веди (санскр. *Veda* – знання) – збірка релігійних гімнів. Час написання їх невідомий, більшість дослідників схильні вважати, що збірка була укладена приблизно 1500 р. до н. е. Складалася вона із чотирьох книг:

- а) *Рігведа* – книга гімнів;
- б) *Самаведа* – книга віршів;
- в) *Яджурведа* – книга жертвоприношень;
- г) *Атхарведа* – книга заклинань.

Веди шанувалися давніми індійцями, подібно як давніми греками “Іліада” та “Одісея”. Найважливішою та найдавнішою була Рігведа. Написані веди класичною давньоіндійською мовою – санскритом (*sanskṛta* – опрацьована). З часом санскритська мова вед почала відрізнятися від живої розмовної мови – пракриту (*prakṛta* – неопрацьована). Тому для того, щоб зберегти точну вимову санскриту, забезпечити розуміння як мови вед, так і всієї давньоіндійської літератури, нормалізувати її, бо саме вона була мовою ведійської релігії і базою освіти, індійці почали досліджувати санскрит. Ця практична потреба стала поштовхом до розвитку науки про мову у стародавній Індії. Тому для неї характерна емпіричність та описовість.

Ще у найдавніших ведах-ведангах розроблялися окремі питання мовознавства. Одна із веденг Шикша розмірковує про фонетику і орфоепію, друга Чханда – про метрику і віршування, третя В'якарана присвячена питанням граматики, а четверта Нірукта – етимології і лексиці. Ці веданги визначили основні напрямки, за якими розвивалась давньоіндійська наука про мову. Ці розділи про мову досліджувались індійськими авторами. Вже в V ст. до н. е. індійський дослідник мови Яска уклав коментарі до мови вед, в яких підсумував досягнення своїх попередників. Його праця під назвою “Нірукта” присвячена дослідженню питань етимології.

Найвизначнішим мовознавцем Індії був Паніні (IV ст. до н. е.). Він є автором найвідомішої граматики класичного санскриту “*Astādhyāi*” (“Восьмикнижжя”). Достовірних відомостей про Паніні не збереглося. Припускають, що народився він у Шалатурі (сучасн. Махор), що розташований у північно-західній частині Індії. Його граматика складається із восьми книг і містить чотири тисячі (точніше 3996) коротких віршованих правил – сутр (сутри – правила читання і розуміння вед у школах). Сутри пояснюють фонетику, морфологію, словотвір і синтаксис санскриту. На початку першої книги “Восьмикнижжя” знаходяться так звані Шива-сутри. Причину такого розташування матеріалу пояснює легенда, що дійшла до нас. Не досягнувши успіху в навчанні, Паніні покинув школу і день і ніч протягом декількох років молився до Шиви, за що той подарував йому 14 “Шива-сутр”, що лягли в

основу всієї граматичної системи Паніні. Вони є своєрідним ключем до розгадки всього змісту сутр.

Структура та специфіка цих сутр стали причиною досить пізнього знайомства із граматиною Паніні. За своєю будовою сутри близькі до алгебраїчних формул, насичені мнемотехнічними засобами та скороченнями, але водночас сутри побудовані так, що легко запам'ятовуються. Вибравши таку методику укладання, Паніні, очевидно, прагнув досягти стислості та лаконічності викладу.

Тому граMATика Паніні досить компактна, її можна розмістити на 150 сторінках нашого друкованого тексту. Однак через формалізацію викладу цій праці довгий час не приділялась належна увага європейських лінгвістів. Першим її зрозумів і пояснив О. Бетлінгк (1887 р.). Паніні дає глибокий аналіз граматичної системи класичного санскриту. У першій книзі подається визначення граматичних термінів, правила їх пояснення, друга – присвячена складним словам і відмінковим закінченням, в третій – суфікси та правила їх приєднання до дієслівних основ, четверта і п'ята книга розглядає суфікси, що приєднуються до не дієслівних основ, шоста і сьома книга розглядає правила наголосу і фонетичних змін і восьма – питання альтернації та фонетичні зміни.

Автор приділяє достатню увагу діалектним особливостям індійської мови сходу країни, звертає увагу на ряд особливостей розмовної мови. Його праця є першою нормативною граматиною індійської мови. Відомий російській індолог А. П. Баранніков називає Паніні “класиком давньоіндійської науки про мову” [1, с. 48]. Зараз важко судити кому належить метод такого скрупульозного підходу до питань мови. Можливо, Паніні використовує деяку частку матеріалу, залишену його попередниками, на що він вказує і сам, перераховуючи багато імен та окремі граматичні школи.

Структура “Шива-сутр”

(1) a i u Ṇ	(8) jh bh ṅ
(2) ṛ ḷ k	(9) gh ḍh dh Ṣ
(3) e o N	(10) j b g
(4) ai au C	(11) kh ph ch ṭh th c ṭ t V
(5) h y v r	(12) k p Y
(6) l N	(13) ś ṣ s R
(7) ñ m ṅ ṇ n M	(14) h L

Порівнюючи мову вед та санскрит, Паніні не надто велику увагу приділяє дослідженню фонетики: він аналізує сандхі (фонетичні зміни), проблема наголосу його цікавить виключно з прикладних міркувань – для правильного читання та декламації. Більш детально він зупиняється на проблемах морфології (особливо під час розгляду дієслова), аналізує часи дієслів, інфінітивні форми. У своїй праці Паніні зіставляє мову вед та санскриту за всіма можливими параметрами, включаючи словотвір та

почасти синтаксис. Це дало підставу А. П. Бараннікову, що займався детальним вивченням цієї праці, дійти висновку, що Паніні “вперше в історії індійського мовознавства дав зразки порівняльного методу [1, с. 50], точніше, подав елементи порівняльно-історичного методу. Як стверджує А. П. Баранников, Паніні лише констатує факти, не роблячи належних висновків, у нього відсутнє розуміння історичного розвитку мови. Метод порівняння він застосовує на матеріалі мов, спорідненість яких на той час була очевидною. Інколи розбіжності у ведичній мові та санскриті трактуються ним як неправильність. Підхід Паніні до вивчення мовних явищ свідчить про його розуміння мови як системи. Недарма автор відомого дослідження Паніні і його “Восьмикнижжя” Д. П. Димрі називає граматику цього лінгвіста “одним із найранніших зразків послідовного системного опису мови” [2].

Про велике значення праці Паніні свідчить той факт, що вона майже протягом двох тисячоліть була джерелом вивчення граматики класичного санскриту. Праця користується великою пошаною на батьківщині Паніні і в наш час. Шанують її дослідники мови багатьох країн як зразок скрупульозного та системного вивчення явищ мови. Варто згадати і те, що запропонований Паніні аналіз слова за його морфологічним складом використовується дослідниками у наш час.

Література

1. Баранников А. П. Элементы сравнительно-исторического метода в индологической лингвистической традиции // Вопросы языкознания. – 1952. – № 2.
2. Димри Д. П. Панини и его “Восьмикнижие” // Народы Азии и Африки. – 1973. – № 6.

Summary

The article deals with the development of linguistics in Ancient India. The research presents the analysis of the work by famous Indian grammarian Pannini “Восьмикнижжя” and its influence on the further development of linguistics.